

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ОБОРОТУ, ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

**В.В. МАКАРЕНКО, здобувач¹,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України**

Стаття присвячена дослідженню адміністративної відповідальності посадових осіб за незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг. Внесено пропозиції щодо удосконалення адміністративного законодавства.

Адміністративна відповідальність, посадові особи, об'єкти інтелектуальної власності, удосконалення законодавства.

Об'єктивні процеси, які відбуваються в житті нашої держави та суспільства, вимагають перегляду багатьох положень сучасної юридичної науки. Формування нового розуміння правових інститутів на певному етапі розвитку прямо пов'язане з політичними, соціально-економічними та іншими процесами в країні. У зв'язку з цим деякі інститути, правові явища та категорії потребують нового визначення та наукового обґрунтування [1, с. 933]. Однією з таких категорій в адміністративному праві, яка потребує додаткового наукового дослідження та відповідного переосмислення, є відповідальність посадової особи.

Питання застосування адміністративної відповідальності посадової особи досліджували представники радянської школи адміністративного права, зокрема, І. І. Євтихіїв, О. І. Шербак, та ін. Серед сучасних авторів слід відзначити наукові розвідки А. В. Матіоса, О. П. Світличного та ін. Однак ці та інші вчені у своїх працях здебільшого розглядали питання адміністративно-правового регулювання відповідальності посадових осіб органів виконавчої влади та державного управління, а також наукових підходів щодо визначення понять «посадова особа» та «службова особа», проте проблеми адміністративної відповідальності посадових осіб підприємств, установ, організацій різних форм власності у сфері незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг як об'єктів права інтелектуальної власності є малодослідженими, що й обумовлює актуальність розгляду цього питання.

Особливості посадової особи щодо юридично-владних повноважень і відповідальності в цій сфері висвітлюються сучасними авторами на рівні коментування і, як правило, є дещо фрагментарними, залежно від об'єкта адміністративного правопорушення. Відсутність відповідних правових засад та певна обмеженість наукових досліджень з цієї проблеми є причиною існування прогалин у правовому регулюванні, пов'язаних із адміністративною

¹Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент О.С. Яра

відповідальністю посадових осіб за порушення об'єктів інтелектуальної власності.

Мета цієї статті полягає в теоретико-правовому аналізі адміністративної відповідальності посадових осіб за порушення об'єктів інтелектуальної власності та внесення пропозицій з удосконалення адміністративного законодавства в частині відповідальності посадової особи.

Статтею 14 КУпАП визначено, що посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, зв'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного й громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків [2].

Таким чином, при вирішенні питання про те, чи є працівник посадовою особою, необхідно визначати і враховувати у комплексі всі обставини, пов'язані з оформленням відносин щодо роботи, посадою, характером обов'язків, повноважень і виконуваної роботи тощо [3, с. 24–25].

Наведене свідчить, що посадові особи є різними, а отже, і юридична відповідальність посадової особи органу публічної влади чи посадової особи приватного права, залежно від суспільно-небезпечних наслідків, може бути теж різною. А тому слід погодитися з думкою, що наявність у посадової особи владних повноважень та правомочності на вчинення організаційно-розпорядчих функцій зумовлюють специфіку її адміністративної відповідальності. Крім того, посадова особа відіграє основну роль у створенні забезпечення механізму реалізації прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а тому з метою попередження зловживання при вирішенні питань, які входять до їх компетенції, та усунення таких проявів законодавцем було закріплено підвищені вимоги до службової поведінки посадових осіб і встановлено відповідні санкції за правопорушення, пов'язані з виконанням службових обов'язків [4, с. 154–155].

За проступки у сфері незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг посадові особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах, якщо така діяльність не входила до кола їх повноважень на підставі статутів, положень, наказів тощо. Основними чинниками, що характеризують правовий статус посадової особи, є правосуб'єктність, посадові завдання, основні функції, права та обов'язки, гарантії, правові форми діяльності, порядок взаємовідносин відповідно до посади, відповідальність [5, с. 21]. З цього приводу О.П. Світличний підкреслює, що практичне значення поняття «посадова особа» тісно пов'язано з інститутом адміністративної відповідальності, всіма галузями та сферами управлінської діяльності. Однак загальне положення статусу посадової особи до цього часу не визначено чітко як у чинному законодавстві, так і у правовій науці [6, с. 238].

Крім доктринальних підходів щодо визначення дефініції поняття «посадова особа», це визначення дається у ст. 2 Закону України «Про державну службу», згідно з якою посадовими особами вважаються керівники та заступники керівників державних органів та їх апарату, інші державні службовці, на яких законами або іншими нормативно-правовими актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій [7]. Визначення поняття «службова особа» надається також і в примітці до ст. 364 Кримінального кодексу України [8].

Водночас у практичній діяльності виникають проблемні питання при неоднозначному трактуванні повноважень посадової особи. Зокрема, це можна помітити із роз'яснення Міністерства юстиції України від 10 липня 2012 р., в якому зазначено, що трапляються й випадки неоднозначного трактування окремих положень Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» за відсутності об'єктивних для цього підстав. Зазначене, наприклад, стосується такої групи суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, як посадові особи юридичних осіб публічного права, які одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету. Поширеними є, зокрема, питання щодо віднесення до вказаної категорії тих чи інших працівників державних або комунальних установ та організацій [9].

Незважаючи на те, що наведене стосується окремих положень Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [10], це роз'яснення слід враховувати й при притягненні посадових осіб до адміністративної відповідальності за незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг.

Виходячи із розмаїття термінів визначення поняття «посадова особа», з огляду на задеклароване, проаналізуємо відповідні нормативно-правові акти. Як нами уже підкреслювалося, нерідко порушення об'єктів права інтелектуальної власності здійснюється посадовими особами при порушенні митного законодавства. Чинний Митний кодекс України (далі – МК України) поділяє посадових осіб на посадових осіб підприємств та посадових осіб представництв іноземних держав та міжнародних організацій [11]. Відповідно до п. 43 ст. 4 МК України посадовою особою підприємств є керівники та інші працівники підприємств (резиденти та нерезиденти), які в силу постійно або тимчасово виконуваних ними трудових (службових) обов'язків відповідають за додержання вимог, встановлених цим Кодексом, законами та іншими нормативно-правовими актами України, а також міжнародними договорами України, укладеними у встановленому законом порядку. Пункт 44 ст. 4 МК України під посадовою особою представництв іноземних держав та міжнародних організацій розуміє акредитованих в Україні глав дипломатичних представництв та членів дипломатичного персоналу, посадових осіб консульських установ, представників іноземних держав при міжнародних організаціях, посадових осіб міжнародних організацій.

Стосовно цього слід підкреслити, що для вирішення питання щодо визначення поняття «посадова особа» необхідно виходити з правозастосовної практики, згідно з якою головним критерієм віднесення особи до кола посадових осіб є наявність у неї організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій.

Адміністративна відповідальність посадових осіб у сфері незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг, як різновид адміністративної відповідальності, має специфіку не тільки складу правопорушення, а й суб'єктів цього правопорушення.

На нашу думку, важливою правовою проблемою є відсутність в окремих нормах статей КУпАП такого суб'єкта адміністративної відповідальності, яким є посадова особа. Аналіз ст. ст. 51-2, 156-3 та ст. 164-3 КУпАП, які ми пов'язуємо із незаконним використанням засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг, дає підстави констатувати, що

законодавець тільки в нормах ст. 156-3 КУпАП визначив спеціальним суб'єктом відповідальності посадових осіб.

Проте це не означає, що якщо посадові особи не вказані в нормах ст. ст. 51-2, 164-3 КУпАП, вони не несуть адміністративної відповідальності за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Зокрема, в науково-практичному коментарі до ст. 51-2 КУпАП зазначено, що суб'єктом правопорушення можуть бути як посадові особи підприємств, організацій та установ усіх форм власності, так і громадяни [12, с. 88]. Також у коментарі до ст. 164-3 КУпАП того ж кодексу науковці суб'єктами правопорушень теж визначають посадових осіб підприємств, організацій та установ усіх форм власності [12, с. 292].

Таким чином, посадова особа є спеціальним суб'єктом адміністративного правопорушення у сфері незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг.

До особливостей адміністративної відповідальності посадових осіб у сфері незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг можна додати таке: суб'єктами правопорушень є посадові особи підприємств, установ та організацій усіх форм власності; посадові особи, які вчинили адміністративне правопорушення, можуть мати конкретний правовий зв'язок з конкретним об'єктом інтелектуальної власності: торговельною маркою, фірмовим найменуванням, кваліфікованим зазначенням походження товару; об'єктивної сторони адміністративних правопорушень посадових осіб в указаній сфері полягає у суспільній шкідливості їх дій чи бездіяльності.

Слід також зауважити, що відповідно до норм чинного КУпАП за незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг, справи щодо суб'єктів адміністративного правопорушення, передбачених нормами ст. ст. 51-2 та 164-3 КУпАП, носять судовий характер. Враховуючи, що ст. 156-3 «Порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів» не так давно з'явилася в КУпАП, здійснимо аналіз її норм. Відповідно до норм цієї статті законодавець визнав суб'єктом адміністративного проступку посадову особу рекламодавця та/або розповсюджувача реклами за: рекламу, а так само будь-яку іншу діяльність з рекламування тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, з порушенням вимог чинного законодавства про рекламу (ч. 1 ст. 156-3); спонсорування будь-яких заходів з використанням знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, з порушенням вимог чинного законодавства про рекламу (ч. 3 ст. 156-3); дії, передбачені частинами першою або третьою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення посадовою особою рекламодавця та/або розповсюджувача реклами (ч. 4 ст. 156-3), теж передбачають адміністративну відповідальність посадової особи.

При цьому слід врахувати, що ч. 2 ст. 156-3 КУпАП не охоплює правопорушення щодо об'єктів права інтелектуальної власності, оскільки в ній зазначено: «Реклама будь-яких товарів або послуг (крім реклами тютюнових виробів), що містить зображення тютюнових виробів або процесу паління тютюнових виробів...».

Основний безпосередній об'єкт правопорушення за цією статтею – торговельна марка (знак для товарів і послуг). Його додатковим факультативним об'єктом є встановлений порядок здійснення посадовими особами рекламодавця та/або розповсюджувача реклами своїх повноважень.

Предметом правопорушення насамперед є торговельна марка, а також інші об'єкти права інтелектуальної власності. Тобто, ними можуть бути й інші засоби індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг (комерційні найменування та географічні зазначення походження товару).

З об'єктивної сторони правопорушення посадової особи проявляється у діях, які можливі у таких формах: реклама тютюнових виробів шляхом незаконного використання торговельної марки, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби; будь-яка інша діяльність з рекламування тютюнових виробів шляхом незаконного використання торговельної марки, інших об'єктів права інтелектуальної власності; незаконне спонсорування будь-яких заходів з використанням торговельної марки, інших об'єктів права інтелектуальної власності.

На підставі здійсненого нами аналізу норм чинного адміністративного кодексу встановлено, що незважаючи на відсутність у нормах ст. ст. 51-2, 164-3 КУпАП суб'єкта адміністративної відповідальності, яким є посадова особа, слід визнати, що посадова особа – це суб'єкт адміністративного проступку у сфері незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг, а тому повинна нести адміністративну відповідальність відповідно до норм названих нами статей КУпАП.

Список літератури:

1. Христиненко Н. П. Застосування адміністративної відповідальності до посадових осіб/ Н. П. Христиненко//Форум права. – 2011. – № 2. – С. 933–938.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон Української РСР від 7 грудня 1984 року // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
3. Дюжев Д. В. Правове регулювання відповідальності в сфері службової діяльності : навч. посіб. /Д. В. Дюжев. – Донецьк, 2009. – 96 с.
4. Чиж Ю. В. Адміністративна відповідальність за службові правопорушення у сфері земельних відносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07/ Ю. В. Чиж. – К., 2010. – 220 с.
5. Костюков О. М. Должностное лицо: административно-правовой статус / О. М. Костюков // Правоведение. – 1987. – № 2. – С. 21.
6. Світличний О.П.Адміністративні правовідносини у сфері земельних ресурсів України: проблеми теорії та практики правозастосування : моногр. / О.П. Світличний. – Донецьк : Державне видавництво «Донбас», 2011. – 410 с.
7. Про державну службу : Закон України від 16 грудня 1993 року //Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
8. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
9. Проблемні питання застосування Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» : роз'яснення Міністерства юстиції України від 10 липня 2012 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// zakon2. rada. gov. ua/laws/show/n0026323-12](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0026323-12)
10. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квітня 2011 року //Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

11. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44–45, № 46–47, № 48. – Ст. 552.

12. Кодекс адміністративного правопорушення : наук.-практ. коментар / Р. А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін. – 2-ге вид. – К. : Правова єдність, 2008. – 655 с.

Статья посвящена исследованию административной ответственности должностных лиц за незаконное использование средств индивидуализации участников хозяйственного оборота, товаров и услуг. Внесены предложения по усовершенствованию административного законодательства.

Административная ответственность, должностные лица, объекты интеллектуальной собственности, усовершенствование законодательства.

The article is concerned with the research of illegal use of means of individualization by business entities. The problem questions are analyzed related to legal regulation of the items of intellectual property law, mark for goods and services, business name and qualified indication of origin of goods by the norms of administrative legislation.

Items of intellectual property law, objects of administrative offences, means of individualization, business entities, mark for goods and services, business name, qualified indication of origin of goods.